

УДК 811.161.2'276.6:32"2018/2019"

DOI 10.3165/2520-6966-2019-13f -96-246-253

М. І. Степаненко

доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Оновлення українського політичного лексикону: 2018–2019 рр.

У статті проаналізовано лексичні новотвори, мотивувальною базою яких є прізвище кандидата на пост Президента України і вже новообраного – шостого – Гаранта Конституції України Володимира Зеленського. З'ясовано, зокрема, специфіку семантики, конотативний потенціал цього розряду слів. Схарактеризовано також мовні особливості новотворів, встановлено значення зв'язки між ними. Доведено, що на процес формування лексем онімного й неонімного походження впливають різноманітні інтра- й екстралінгвальні чинники. Перші віддзеркалюють саму системність мови і її номінативну та експресивну природу, другі – політичне буття держави в усьому його багатогранні.

Ключові слова: кандидат у Президенти / Президент України Володимир Зеленський, лексичні новотвори, звукосполюка Зе, онімні новоутворення, інтра- / екстралінгвальні чинники.

Надмірну політизацію українського суспільства послідовно й точно фіксує мова. Ідеться передусім про розширення політичного лексикону – суспільно-політичної лексики та термінології, перифрастичних структур. Механізм його творення пов'язаний із дією інтра- й екстралінгвальних чинників. До власне мовних чинників слід віднести насамперед "номінативну безвихідь або внутрішньомовну потребу в називанні нової реальності", "принцип економії мовної енергії та зусиль, лінгвальних засобів", "прагнення до новизни та свіжості, емоційності й еспресивності" [4, с. 261]. З-поміж позамовних чинників найважливішими є такі, як політична активність людей (участь у різноманітних політичних акціях, дискусіях, відвіданні мітингів, обговорення політичних подій), діяльність політичних партій, робота Верховної Ради України тощо. Механізм, про який мовиться, скрупульозно проаналізований і системно схарактеризований у монографіях "Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон" [2] та "Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік" [3]. Основна мета пропонованої статті – семантичний

і конотативний аналіз новітніх лексем онімного походження періоду 2018–2019 рр.

Щодо специфіки лексичних новотворів, то їхнє функційне ядро становлять ті, мотивувальною базою яких є прізвище кандидата на пост Президента України і вже новообраного – шостого – Гаранта Конституції України Володимира Зеленського. Принагідно зауважимо, що в українській мові спостережено тенденцію формування нових слів на базі прізвища Президента України. Пор.: Кравчук – *кравчукізм, кравчучка, кравчуківець, кравчукіст, антикравчуківець, антикравчукіст*; Кучма – *кучмізм, кучмократія, кучмознавство, кучмівщина, кучмотека, кучмобачення, кучмізація, кучманізм, кучмагейт, кучмовоз, Кучмастан, кучмівець, кучман, кучманіст, кучмак, кучмобот, кучміст, кучмолиз, кучмоноїд, кучмономенклатурник, неокучмізм, антикучмівець, антикучміст, антикучмолиз, антикучмоноїд, антикучмяк*; Ющенко – *ющенківець, ющенкізм, ющенківщина, ющенкобот, ющенколюб, ющенколикий, антиющенківець*; Янукович – *януковець, януковичізм, януколикий, янукізм, янукодоти, янукіана, януковщина, янукофіл, янукофоб, янукобот, антиянуковець*; Порошенко – *порошенківщина, порошенкофіл, порошенкофоб, порохобот, порошенкізація, порошенківець, антипорошенківець* (див.: [2, с. 30–35]).

На основні антропоніма Зеленський постали новотвори *зеленськівець (зеленськівці)* ('член(и) команди Володимира Зеленського, член(и) політичної партії "Слуга народу"'), *зеленофіл (зеленофіли)* ('прихильник(и), симпатик(и) Володимира Зеленського'), *зеленофоб (зеленофоби)* ('ненависник(и) Володимира Зеленського'), *зеленщина (зеленізм)* ('система правління Володимира Зеленського'), *зеленізація* ('запровадження зеленщини [зеленізму]'), *дезеленізація (антизеленізація)* ('викорінення зеленщини [зеленізму]'), *зеленобот* ('той (ті), хто підтримує Володимира Зеленського як політика'), *зеленоміка* ('економіка доби правління Володимира Зеленського') напр.: *І цілком може бути, що умовні "порошенківці" та ще більш умовні "зеленськівці" разом попросять Старикову та її заступників Володимира Майбоженка, який перед президентськими виборами втік до Тимошенко, та "радикала" Миколу Стариченка полишити свої крісла... [МК, 26.04.2019]; Безвіз же на хліб не намажеш, правильно, Зеленофіли? [КН, 03.04.2019]; Микита: Ну це неправда, ми просто зеленофоби... [ТВ, 19.01.2019]; ["Зеленський – це зброя проти Росії нового покоління.] Запит на "зеленщину" в Росії сьогодні дуже високий, і ситуація навколо Єкатеринбурга це добре ілюструє" [О, 21.05.2019]; І лише напере-*

додні дня тиші перед другим туром виборів, коли вже було зрозуміло, що країну очікує початок епохи **"Зеленізації"**, він [Олексій Горань] дозволив собі зробити філософсько-історичне зауваження в своєму персональному блозі... [S, 8–9.06.2019]; **Зеленізм** не пройде! [ЦН, 31.07.2019]; То що нам чекати на **деЗеленізацію** у майбутньому? [G, 25.07.2019]; Я **ЗЕленобот** і не соромлюсь цього! [I, 9.04.2019]; З **зеленоботами** розмовляти про політику неможливо [УБ, 20.06.2019]; **Новини зеленоміки**: люди, які не платили комунальні, сподіваються, що їм це пробачать люди, які не платили податки... [LJ, 02.09.2019].

Крім лексеми антропонічного походження, на позначення представників політичної сили "Слуга народу" **зеленськівець** (зеленськівці) використовують ту, що має неонімну природу, – **слугонародівець** (слугонародівці), напр.: **Слугонародівець** ... йде в суд [НЗ, 22.07.2019]; Які ідеї **слугонародівці** несли в маси до оголошення рейтингів "слуги народу" і виграшу Зеленського на виборах президента? [В, 21.06.2019].

Із новим значенням почали функціювати спільнокореневі слова **зеленіти**, **позеленіти**, **зелений**. Дієслово **зеленіти** експлікує семантику 'зміцнення позицій Володимира Зеленського як політика і його політичної сили "Слуга народу", напр.: **Депутати "зеленіють"** навесні: чи буде Верховна Рада лояльною до Володимира Зеленського [112, 12.04.2019]; **Ми бачимо, як депутати на ходу "зеленіють"** [ЦН, 24.04.2019]; **Тим паче, що у зв'язку з перемогою Володимира Зеленського на президентських виборах частина облради вже починає "зеленіти"** [МК, 26.04.2019]. За вербатовим **позеленіти** закріпилося значення 'перехід на бік Володимира Зеленського й очолюваної ним політичної сили', напр.: **Джерело 112. ua у складі БПП прогнозують, що "позеленіють" від 30 % до 50 % пропрезидентських парламентарів** [112, 12.04.2019]. Прикметник **зелений** (зрідка **зелененький**) реалізує семантику 'який пов'язаний із діяльністю Володимира Зеленського та його політичної сили'. Типовим для нього є сполучення з іменниками **команда**, **країна**, **ревани**, **заколот**, **чума**, **нашестья**, **лихо**, **шквал**, **влада** і под., напр.: **Зелений реванш** [СП, 25–31.07.2019]; Олександр Ганущин зазначив: **"[У цьому залі є група людей, котрі готові поборотися за це крісло, але їм станом на сьогодні бракує голосів.] Вони цілком серйозно задумалися над тим, щоб дочекатися, коли прийде нова "зелена влада", підкріпитися підтримкою адміністративного ресурсу та реалізувати цю боротьбу за крісло голови ЛОР"** [ЛП, 21.05.2019]; **Декомунізація та "зелена команда"**:

В'ятрович розкритикував Разумкова [УІ, 16.07.2019]; **Зелена країна: реванш лівих чи революційний прорив?** [РУ, 26.04.2019]; "Ми об'єднуємо з Віталієм Кличком наші зусилля проти нашестя **зеленої чуми** на самоврядування Києва і захоплення України", – сказав Ляшко [Д, 01.08.2019]. Типовою для розгляданих субстантивно-ад'єктивних конструкцій є негативна конотація. Її репрезентує основний носій валентності. До речі, якісний прикметник **зелений** (**зелені**), (**зелененький** [**зелененькі**]) може субстантивуватися, виражаючи семантику "член(и) команди Володимира Зеленського", напр.: **Раджу "зеленим" зарубати це на носі** [С, 1–7.08.2019]; **Всі ці "зелененькі" будуть розуміти, що в них є політичне майбутнє, поки вони лояльні до своєї партії** [ТП, 24.07.2019]. Конотація активізується в бік пейоративності, коли аналізований субстантивований іменник набуває форми середнього роду, напр.: **"Я абсолютно не згодна з тим, що це "зелене" розбіється на якісь групи, і що його зможуть купити якісь олігархи, і що вони будуть між собою конкурувати"** [ТП, 24.07.2019].

Із прізвищем лідера партії "Слуга народу" пов'язані символи цієї політичної сили. Вони – одна з важливих ланок, "за допомогою якої відбувається взаємодія між суспільством та владними суб'єктами, і є компонентом формування політичної свідомості громадян" [1, с. 172]. Крім цієї функції, символіку використовують "для посилення впливу і збільшення кількості прихильників та активістів політичної сили, для залучення населення до орбіти своєї діяльності, особливо під час передвиборчих кампаній, і для згуртування власних рядів, мотивації вже існуючих партійних кадрів" [1, с. 174]. Візуальний складник партійної символіки "Слуги народу" – зелений колір, який асоціюється насамперед з оновленням, весною, сподіваннями, захистом, перемогою, надіями, і конкретне, максимально просте графічне зображення – початковий склад ЗЕ прізвища Зеленський, представлений різними графічними модифікаціями, як-от: **Зе, ЗЕ, Зе!, ЗЕ!!!, "Зе", "ЗЕ"**.

Для звукосполюки **Зе** регулярним є сполучення із семантично неоднорідними словами *депутат, виборець, президент, команда, секта, план, корпоратив, дипломатія* та ін., напр.: **Зе! Президент** [УТ, 2019]; **Верховна Рада в руках "Слуги народу": команда Зе обійшла Гройсмана навіть у Вінниці** [20т, 23.07.2019]; **Вінницю у новій Верховній Раді будуть представляти політики від "Команди Зе"** [20т, 23.07.2019]; **"Зе" кандидат переміг у 121 окрузі на Львівщині** [ЛП, 24.07.2019]; **Очільник "Зе!Команди" на Закарпатті** [У, 18.02.2019]; **Секта "Зе"**. [Як Володимир Зеленський буде свою

мережу] [ГК, 15.02.2019]; **ЗеКорпоратив**: день виборів у штабі переможця першого туру [Т, 01.04.2019]; **Зе-дипломатія**: хто та як керуватиме зовнішньою політикою за нового президента [ЄП, 21.05.2019].

Зе вживається також як субститут антропоніма Володимир Олександрович Зеленський. У такому разі ця звукосполука функціює з іменниками *президент*, *кандидат*, *пан*, *містер* або побутує самотійно. За умови її автономного вживання роль ономасіологічного маркера виконує контекст, пор.: *Немає й сумнівів, що кандидат Зе, якщо стане президентом, буде звичайнісінькою розмінною монетою для биття, а простіше – банальною ширмою* [Т, 05.04.2019]; *Сладок Порошенка: що успадкує пан "Зе"* [БЦ, 24.04.2019]; *Нічого, окрім шкоди для України, містер Зе не зробив* [УМ, 17.04.2019] і *Щойно розвіється дим від святкових феєрверків, як половина прихильників почне вимагати від нього* [Володимира Зеленського] *те, що сама собі намріяла, а вже за кілька місяців рейтинг Зе впаде нижче плінтуса і, врешті, його зненавидять* [Т, 05.04.2019]; *Від "Зе" до Порошенка: що думають команди кандидатів про НАТО, ЄС, Донбас та реформи* [ЄП, 26.02.2019].

Нарешті, Зе є засобом мовної гри. Найпоширеніший її тип – вияскравлення звукосполуки Зе у виразно конотованих фрагментах тексту, у якому йдеться про Зеленського та / або його команду, напр.: *Камікад-Зе* [Т, 05.04.2019]. Зміст цього дискурсу – повний крах майбутньої президентської каденції Володимира Зеленського: *"Від його бездумного вчинку постраждає <...> не лише він, а й усі громадяни, разом із тими, хто за нього голосував чи ще проголосує <...> в президента-коміка шансів виплисти і з тієї субстанції, в яку його штовхають, майже немає"* [Там само].

Володимир Зеленський асоціювався передусім із "Студією Квартал-95". Це творче об'єднання досить відчутно впливало на українське суспільство, одних воно захоплювало, інших дратувало. До розряду широковживаних слів улився іменник *кварталізація* із семантикою 'надмірний вплив на суспільну свідомість через телебачення шоу-проектів і розважальних програм російською та попсованою українською мовою "Студії Квартал-95", напр.: *Вас не тягне блювати від суцільної "кварталізації" українського інформаційного простору?* [S, 2016]; *Хіба хтось сумнівається, що 15 років "кварталізації" України – це шлях Зеленського в президенти?* [Е, 11.04.2019]. У зв'язку з участю *головного квартальника* [Pol, 12.12.2018] у президентських перегонах і його президентською діяльністю іменник *кварталізація* актуалізує новий план змісту –

‘зміцнення влади Володимира Зеленського через призначення на керівні посади учасників "Студії Квартал-95"', напр.: **Кварталізація йде повним ходом... [Дивує чергове порушення президентом вимог законодавства.]** [А, 23.05.2019]. Функційної активності набувають лексеми *квартильний (и), квартилівець (вці)* ('учасник(и) "Студії Квартал-95"'), напр.: **Квартильніки також анонсували перший випуск проекту** [П, 26.06.2019]; **Сергій Шефір розповів, як квартилівці допомагатимуть Зеленському вирішувати державні справи** [ТСН, 09.06.2019]; **Квартилівці розповіли, як їм без Зеленського: бракує його хрипкого голосу** [ТБ, 06.06.2019].

В українській мові вже утрадиційнилася активізація після чергових парламентських виборів через неузгодженість дій у Верховній Раді, міжфракційні чвари, безкінечні дискусії лексем на зразок *коаліціяда, спікеріада, прем'єріяда, міністеріяда, прокуроріяда*. У 2019 році такого не сталося: очільника Верховної Ради, прем'єр-міністра, профільних міністрів 29 серпня обрали за кілька вечірньо-нічних годин. Цей процес досить точно відбиває складне слово *владотрус*, що закріпилося в синтаксичній конструкції усталеного візрця *ніч владотрусу* [ТСН, 01.09.2019].

Отже, лексико-семантичний ресурс сучасної української мови перебуває в постійному русі. На його механізм впливають інтра- й екстралінгвальні чинники. Знакові для суспільства події через сферу називання знаходять безпосереднє віддзеркалення в мові. Особливості зміни президентської влади в державі, проведення парламентських виборів отримують своє номінування за вже випрацюваними і специфічними моделями. Найновіші лексичні одиниці, мотивувальною базою яких слугує прізвище шостого Президента України Володимира Зеленського й очолюваної ним політичної сили, об'єктивно або суб'єктивно відображають суспільні, політичні й інші досягнення України.

Література

1. Лісовська М. М. Парти́на символіка як комунікаційний компонент формування політичної свідомості в Україні. *Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців*: Всеукр. наук. конф., Львів, 27 трав. 2011 р. / Нац. ун-т "Львівська політехніка". Львів: Вид-во Львів. політех, 2011. С. 172–174.
2. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастичон: монографія. Харків: Іванченко І. С., 2017. 616 с.
3. Степаненко М. Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік: монографія. Полтава: Дивосвіт, 2018. 588 с.

4. Стишов О. А. Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2019. Вип. 50. С. 258–268.

Список використаних джерел і їхніх умовних скорочень

- 112** – 112.ua: сайт телеканалу URL: <https://ua.112.ua>.
20m – 20minut.ua: новинний портал Вінниці URL: <https://vn.20minut.ua>.
А – Апостроф URL: <https://apostrophe.ua>.
БЦ – Бізнес Цензор URL: <https://biz.censor.net.ua>.
В – Вікна URL: <http://vikna.if.ua>.
ГК – Главком URL: <https://glavcom.ua>.
Д – День : сайт газети URL: <https://day.kyiv.ua>.
Е – Еспресо URL: <https://espresso.tv>.
ЄП – Європейська правда URL: <https://www.euointegration.com.ua>.
ІУ – Інтерфакс-Україна URL: <https://ua.interfax.com.ua>.
КН – Країна новин: Блоги URL: <https://krainanews.biz.ua>.
ЛП – Львівський портал: інформаційна агенція URL: <https://portal.lviv.ua>.
МК – Моя Київщина URL: <http://mykyivregion.com.ua>.
НЗ – Новини Закарпаття інфо URL: <http://novinizakarpattya.info>.
О – Обозреватель URL: <https://www.obozrevatel.com>.
П – Погляд: інформаційна агенція URL: <https://www.poglyad.tv>.
С – Свобода: газета – 2018–2019 рр.
СП – Слово Просвіти: всеукраїнський культурологічний тижневик. – 2018–2019 рр.
Т – Тиждень.ua URL: <https://tyzhden.ua>.
ТБ – Таблоїд URL: <https://tabloidpravda.com.ua>.
ТВ – Таблоїд Волині URL: <https://volyn.tabloyid.com>.
ТП – Телеканал "Прямий": URL: <https://prm.ua>.
ТСН – ТСН: сайт інформ агентства URL: <https://tsn.ua>.
УБ – Укрбаш – український цитатник: URL: <https://ukrbash.org>.
УМ – Україна молода: щоденна українська інформаційно-політична газета.
ЦН – Цензор. НЕТ URL: <https://censor.net.ua>.
G – Genclips.net URL: <https://www.genclips.net>.
I – I.ua. Блог URL: <http://blog.i.ua>.
LJ – LiveJournal : блоги URL: <https://vivagor.livejournal.com>.
Pol – Politeka URL: <https://politeka.net/ua>.
PU – PolUkr: польсько-український портал URL: <http://www.polukr.net>.
S – Site.ua – блог-платформа URL: <https://site.ua>.
UI – UAINFO URL: <https://uainfo.org>.
YT – YouTube URL: <https://www.youtube.com>.

References

1. Lisovska, M. M. (2011) Partijna simbolika yak komunikacijnij komponent formuvannya politichnoyi svidomosti v Ukraini [Party symbolism as a

communication component of the formation of political consciousness in Ukraine]. *Ukrayina v sistemi globalnogo informacijnogo obminu: teoretiko-metodologichni aspekti doslidzhennya i pidgotovki fahivciv: Vseukr. nauk. konf. – Ukraine in the System of Global Information Exchange: Theoretical and Methodological Aspects of Specialist Research and Training: All-Ukrainian. Sciences. Conf. Lviv, 27 trav. 2011 r. Vid-vo Lviv. politeh, 2011. 172–174* [in Ukrainian].

2. Stepanenko, M. (2017). Politichne sгодodennya ukrayinskoyi movi: aktualnij perifrastikon [Political Present of the Ukrainian Language: Actual Perifrasticon]. Harkiv [in Ukrainian].

3. Stepanenko, M. (2018). Publicistichno-politichni perifrazi v ukrayinskij movi: 2017 rik [Publicistic and political paraphrases in the Ukrainian language: 2017]. Poltava: Divosvit [in Ukrainian].

4. Stishov, O. A. (2019). Nova suspilno-politichna leksika i terminologiya v suchasnij ukrayinskij movi [New socio-political vocabulary and terminology in modern Ukrainian] *Lingvistichni doslidzhennya: zb. nauk. pr. Harkiv. nac. ped. un-tu imeni G. S. Skovorodi. – Linguistic Studies: Coll. Sciences. Harkiv, 50, 258–268.* [in Ukrainian].

Stepanenko M. I.

Doctor of Philological Sciences, Professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Innovations in ukrainian political lexicon in 2018–2019

The article focusses on the analysis of the new lexical items which have as their motivation base the name of the presidential candidate who later became the newly elected sixth President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy. In particular, the peculiarity of semantics and connotative potential of these words have been revealed. Linguistic properties of these new lexical items have been characterized as well as semantic relationships between them have been identified. Different intra- and extralingual factors have been proved to influence the formation of the words from both proper nouns and common nouns. The former factors reflect the ontology of the language as a system together with the nominative and expressive nature of the language, while the latter factors represent the political existence of the state with all its versatile aspects.

Key words: presidential candidate / President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy, new lexical items, sound combination Ze, new lexical items derived from proper nouns, intra-/extralingual factors.